

DUSAN JELOVINA

DJELATNOST MUZEJA HRVATSKIH ARHEOLOŠKIH SPOMENIKA U GODINI 1981.

Nakon otvaranja stalne izložbe arheoloških spomenika u novoj zgradi Muzeja god. 1977, uz ostale najznačajnije muzeološke djelatnosti, kao što su terenska istraživanja i tiskanje glasila »Starohrvatske prosvjete«, najveći napor radna zajednica Muzeja uložila je u nastojanju privlačenja što većeg broja posjetilaca. U tu svrhu u više navrata stupalo se u kontakt bilo pismenim ili usmenim putem, s predstavnicima gotovo svih turističkih agencija u Splitu, pa i izvan Splita, u želji da se postigne sporazum za organiziran turistički posjet Muzeju. Nažalost, do takvog sporazuma još do danas nije došlo, usprkos izradi reklamne građe i povoljno ponuđenih uvjeta za takav aranžman. Takav stav i odnos turističkih agencija prema jednoj od najznačajnijih zbirki nacionalnih spomenika te vrste u zemlji zaista začuđuje. Teško je čak i povjerovati da takva kulturno-znanstvena institucija nije našla mjesta ni u jednom prospektu splitskih turističkih agencija, a da i ne govorimo o tome da je Muzej izostavljen na gradskim putokaznim tablama, pa u gradu (osim pokojeg plakata koji sam Muzej u vrijeme turističke sezone postavi) nema nikakve oznake koja bi upozoravala na Muzej. Stoga nije ni čudno da je u prošloj godini 1981. Muzej posjetilo samo 14.560 posjetilaca, a tolik se posjet u prosjeku kreće od dana otvaranja, što je za desetak puta manja od posjeta samo stotinjak metara udaljene Galerije Meštrović. Naravno da se radni ljudi Muzeja s tako malobrojnim posjetom ne mogu pomiriti, pa su odlučni pojačati napore da se ovaj za Muzej značajan čimbenik na zadovoljstvo svih nas s uspjehom riješi.

Ipak valja istaknuti da Muzej redovito posjećuju, osim dačkih ekskurzija i đaka splitskih škola, mnoge istaknute ličnosti, pojedinci ili delegacije.

PERSONALNE IZMJENE I DOPUNE

Na ispražnjeno radno mjesto kustosa primljen je povjesničar-arheolog Tonči Burić, zasnovavši radni odnos 2. II. 1981. god.

Na vlastiti zahtjev tajnik Muzeja dipl. pravnik Ivo Grbić je 15. VII. 1981. god. napustio radno mjesto, a za njegovu zamjenu predviđeno je raspisivanje natječaja.

U godini 1981. nastavljen je rad na sređivanju, klasifikaciji i inventarskoj obradi muzejskog fundusa. Ukupno je obrađeno 335 spomenika, od kojih je 138 kamenih, a 197 metalnih. Istovremeno načinjeno je i obrađeno 335 kartica stručne kartoteke arheoloških predmeta.

Dosta vremena i truda uložili su kustosi pri utvrđivanju i prepoznavanju kamenih ulomaka, koji su se u Muzeju nalazili bez pobližih opisa njihovog mjesta nalaza.

U izvještajnom periodu radnici Muzeja su kontinuirano radili na čišćenju, prepariranju, restauriranju, rekonstrukciji i izradi kopija kamenih i metalnih spomenika. Očišćeno je 8 većih kamenih spomenika i 232 metalna predmeta, među kojima je veći broj prepariran i zaštićen od erozije i drugih načina propadanja. Nadalje, restaurirano je 16 kamenih i 90 metalnih spomenika, dok su restaurirana iz više manjih kamenih ulomaka u jedinstvene cjeline 3 kamena spomenika. Izrađeno je 8 kopija kamenih spomenika, a započet je rad na izradi dviju novijih kopija. U godini 1981. ukupno je signirano 235 kamenih i 96 metalnih spomenika.

Isto tako je nastavljen rad na sređivanju bibliotečnog fonda, uključivši zaštitu starih primjeraka, uvez i rad na hemeroteci. U godini 1981. nabavljeno je 420 primjeraka novih knjiga, uglavnom zahvaljujući razmjeni s institucijama u zemlji i inozemstvu. Inventirano je 650 knjiga i časopisa, a u hemeroteku unijeto 290 jedinica. Valja također reći da je Biblioteka Muzeja pružala usluge i mnogobrojnim stručnjacima i znanstvenicima iz drugih ustanova, te đacima i studentima, koji su se koristili bibliotečnim fondom ili dokumentacijom kojom Muzej raspolaže. Na svim tim poslovima bio je angažiran jedan knjižničar.

U ovoj godini je nastavljen rad i na sređivanju i uobličavanju foto-dokumentacije. Snimljen je veći broj kamenih i metalnih spomenika. Ukupno je izrađeno 4.230 fotografija. Nadalje je načinjeno 210 diapozitiva u crnobijeloj tehnici i 70 diapozitiva u boji. U fototeci je evidentirano 900 negativna, koji su pohranjeni i zaštićeni u posebnim uvezima.

IZDAVAČKA DJELATNOST

Odobrenim sredstvima od strane Republičke zajednice za znanstveni rad SR Hrvatske (SIZ-VII) bilo je moguće da se u godini 1981. preda u tisak, nakon punih 12 godina, 11. broj muzejskog glasila »Starohrvatska prosvjeta«. U ovom broju tiska se ukupno 4 rukopisa autora radnika ovog muzeja, a isto toliko i znanstvenika iz drugih srodnih institucija. Glasilo će izići iz tiska početkom 1982. godine. Istovremeno se prikupljaju rukopisi za idući 12. broj »Starohrvatske prosvjete«. Sve rukopise redigira urednički odbor koji čine: prof. dr. Zdenko Vinski, prof. dr. Ivo Petricioli, prof. Željko Rapanić i dr. Dušan Jelovina. Dužnost odgovornog urednika obavlja dr. Dušan Jelovina.

Nakon tiskanja Vodiča kroz Muzej HAS na hrvatskom i engleskom jeziku, izvršene su sve predradnje i predan u tisak Vodič na njemačkom jeziku, koji će najvjerojatnije izaći iz tiska početkom godine 1982.

Učinjen je napor da se u ovom muzeju prvi put izrade odljevi spomenika (suveniri) radi prodaje posjetiocima. Načinjeni su tako kalupi za 16 različitih spomeničkih motiva za gipsane odljeve, kao i nekoliko uzoraka za suvenire od keramike s motivima vezanim za spomenički materijal ovog muzeja.

USAVRSAVANJE KADROVA

Svi kustosi Muzeja upisani su na postdiplomski studij. Trojica studiraju na Filozofskom fakultetu u Zadru, a jedan na Fakultetu u Zagrebu. Tijekom godine 1981. uredno su izvršavali obveze prema studiju. U očekivanju su završni ispiti.

ARHEOLOŠKA ISKOPAVANJA

U vremenu od 11. rujna do 26. rujna god. 1981. provedena su sondažna arheološka istraživanja na lokalitetu Gradac—Greblje kod Drniša. Sondažna iskopavanja u ovoj kampanji bilo je moguće provesti između već sagrađenih novih grobnica, zatim na slobodnom prostoru uokolo crkve (sagrađena je 1771. g.), jer je samo taj prostor bio neoštećen skorašnjom gradnjom obiteljskih grobnica.

Na temelju dosad poznatih slučajnih nalaza, kao i ostataka starohrvatskog crkvenog namještaja uzidanog u današnju crkvu na istom groblju, bilo je očigledno da je taj lokalitet vrlo zanimljiv, pa se stoga odlučilo u prvoj fazi radova izvršiti sondažna istraživanja. Na tom mjestu, naime, prilikom gradnje novih grobnica u više navrata radnici su nailazili na ostatke grobova iz starohrvatskog doba kao i na arheološke predmete, između kojih je osobito važan nalaz jednog karolinškog mača, kao i primjerci nakita naušnica i prstenja od 9. do 11. stoljeća.

Na slobodnim površinama učinjeno je u spomenutom pothvatu 7 ovećih sonda (cca 6×4 m), i to: sonda br. 1 sa sjeverne strane crkve, uz perimetralni zid, sonda br. 2 sa sjeverne strane uz apsidu, sonda br. 3 uz istočnu stranu apsida, sonda br. 4 cca 30 m istočno od crkve, zatim sonda br. 5, 6 i 7 na slobodnim površinama između novih grobova. Sve sonde, osim one br. 4 dale su arheoloških nalaza, i to u prvom redu nekoliko slojeva grobova, a onda i niz manje važnih izoliranih nalaza, kao npr. kasnosrednjovjekovni novac i dva ulomka skulpture iz 9. st. izvan zatvorenih cjelina.

Ukupno je istraženo 55 srednjovjekovnih grobova, i to: sonda br. 1. 10 grobova (sl. 1), sonda br. 2 otkrila je 12 grobova, u sondi br. 3 bilo je 5 grobova, sonda br. 4 je bez grobova, sonda br. 5 ima 4 groba (sl. 2), sonda br. 6 čak 20 grobova i sonda br. 7 objelodanila je 4 groba.

Gotovo u svim sondama postojala su tri sloja grobova, i to onaj najraniji, otprilike iz 10—11. st., prema nalazu nakita, zatim kasnosrednjovjekovni i u prvom horizontu grobovi iz novijeg vremena. Gotovo su svi grobovi bili izrađeni od vertikalno usađenih nepravilnih kamenih ploča, pretežno su ovalnog i pačetvorinastog oblika i redovito pokriveni istim kamenim pločama. Uglavnom su pravilno orijentirani, I—Z, dok poneki — to su grobovi iz novijeg doba — odstupaju od takve orijentacije, po svoj prilici zbog velike gustoće ukopa. U grobovima je u najvećem broju

slučajeva bilo ukopano po nekoliko mrtvaca. Kosturi su bili prilično dobro sačuvani, pa se moglo odrediti da se radi o naseobinskom groblju u kojemu su ukopani muškarci, žene i djeca.

U grobovima je pronađen relativno mali broj priloga, i to uglavnom nakita: jednostavno prstenje, obične karičice, karičice s koljencem, S-karičice i naušnice trojagodnog tipa. Nakit je izrađen od bronce i srebra, u nekoliko slučajeva pozlaćen, a u tehnici filigrana i granulacije, što je karakteristično za starohrvatsku materijalnu kulturu 10. i 11. stoljeća.

Od kamenih dekorativnih ulomaka najvredniji je fragment predromaničkog kapitela iz 9. st. pronađen u sondi br. 2. On zajedno s fragmentima ugrađenim u današnju crkvu upućuje na to da je na tom lokalitetu postojala starohrvatska crkva. Ona se po svoj prilici nalazi ispod današnje crkve, koja je nešto većih dimenzija, pa se kao jedan od zadataka daljih istraživanja nameće potreba za istraživanjem njezine unutrašnjosti, gdje se mogu očekivati temelji starohrvatske građevine, a možda i najstariji grobovi.

Isto tako u budućim radovima bit će potrebno istražiti i šire područje, tj. ono izvan areala današnjeg groblja, jer konfiguracija terena indicira da je tamo postojala ranosrednjovjekovna nekropola.

Istraživanja su obavljena u okviru dviju tema čiji su nosioci dr. Dušan Jelovina i prof. dr. Zdenko Vinski. Uz njihovo vođenje radova stručno su im pomagali: dr. Ksenija Vinski-Gasparini, prof. Željko Rapanić, prof. Jordanka Jalić, Vinko Bakulić i Marko Rogošić, crtači dokumentatori, te Goran Kliškić, pomoćni radnik.

REAMBULACIJA TERENA U OKOLICI DRNISA

U skladu s programom ovoga muzeja izvršena je u 1981. god. reambulacija dijela Petrova polja. Reambulacija je izvršena u vremenu od 6. do 14. srpnja. Pothvat su predvodili kustosi Muzeja Mate Zekan i Tonči Burić uz suradnju s I. Matejčićem, arheologom Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture za Dalmaciju i Jordanke Jalić, kustosa Muzeja Drniške krajine.

1. **SIVERIĆ.** Na lokalitetu *C e c e l a*, na kojem je L. Marun obavljao svoje prvo arheološko istraživanje i gdje je otkrio temeljne ostatke nekih građevina, nema više nikakvih tragova, osim po kojeg ulomka keramike.

2. **TEPLJUH.** U ovom mjestu konstatirana su četiri arheološka lokaliteta:

a) **M a l a O r a š n i c a.** To je glavica koja je smještena sjeverozapadno od Tepljuha. Na njezinu vrhu se očituju tragovi suhozidnih bedema iz ilirskog doba.

b) **L a s t v e.** Na zemljištu V. Čosića urušenjem zemlje konstatirana je rimska grobnica, koja je imala pravokutan oblik i ožbukane stijenke zidova.

c) **M r a m o r j e.** I na ovom lokalitetu je istraživao L. Marun. Radi se o kasnosrednjovjekovnoj nekropoli sa stećcima. Rezultati Marunovih istraživanja nisu poznati.

d) **Rust (Brijeg)**. To je naziv za dugu glavicu koja se proteže sjeverno od crkve sv. Petra. Na površini glavice opažaju se brojni ostaci rimske i ilirske keramike.

3. **MIOČIĆ**. Na glavici Čičovici koja se s južne i zapadne strane strmo spušta prema polju, vidljivi su mnogobrojni ulomci ilirske keramike. Pri dnu glavice nalazi se i veći broj kamenih blokova.

4. **KADINA GLAVICA**. U samom selu nalaze se kao spoliji upotrijebljena dva rimska epigrafska spomenika, stela i ara. Prvi je ugrađen na izvoru žive vode. Na donjem dijelu je oštećen. Ara se nalazi postavljena na stepenicama pred kućom Marka Nakića Alfirevića.

U bližoj okolini sela Kadine Glavice uočena su još tri lokaliteta:

a) **Crkvina**. Taj lokalitet se nalazi u polju zapadnije od Kadine Glavice. Prije su ovdje pronađeni ulomci dekorativne kamene plastike, što nas upućuje, kao uostalom i sam toponim, da se ovdje negdje kriju ostaci ranosrednjovjekovne crkve. Položaj je blago izdignut, a s dvije strane ga omeđuje močvarno zemljište, zvano Bare.

b) **Petar Ožegović**. Iznad stare kuće spomenutog vlasnika na površini brežuljka su vidljivi rubovi grobova, koji su većim dijelom ukopani u liticu.

c) **Pavlovića umac**. Tako se zove primjetno izdignut teren na krajnjoj istočnoj točki brijega, koji je najvjerojatnije pripadao ilirskim bedemima. Uokolo te nabrežine uočavaju se velike količine ilirske keramike.

5. **KANJANE**. Na lokalitetu **Mrave**, s desne strane ceste koja vodi od Kanjana u pravcu Otavica, nalazi se monolitni kameni križ, koji je najvjerojatnije potjecao iz uništene nekropole na tom mjestu.

6. **OTAVICE**. Na izvoru »Banovača« ugrađena je kao spolija rimska stela koja u gornjem dijelu ima reljefno prikazanog konjanika. Pod njim se u uokvirenom polju nalazi plitak i dosta oštećen natpis.

Između sela Otavica i Gradca s desne strane ceste nalazi se tzv. **Sučića groblje**. Lokalitet je poznat i pod imenom **Križ** koji je dobio po monolitnim kamenim križevima koji se na njemu nalaze. Prilikom gradnje puta došlo je do presijecanja groblja, pa su pojedini grobovi ostali ogoljeni i oštećeni.

7. **GRADAC**. Osim već poznatog arheološkog lokaliteta na kojemu su u ovoj godini izvršena sondažna istraživanja (vidi arheološka istraživanja u ovom radu) u Gradcu su uočeni još ovi lokaliteti:

a) Na zemljištu Ivana Durana konstatirani su grobovi zidani u malteru, pa je najvjerojatnije da pripadaju rimskom vremenu.

c) Iznad izvora »Točka« na zaravnastoj glavici strši jedan kameni križ, a uokolo njega na površini zemlje opažaju se tragovi grobova. Prema svemu sudeći najvjerojatnije je da se radi o jednoj kasnosrednjovjekovnoj nekropoli.

8. **BALJCI**. U ovome selu ima više lokaliteta:

a) **Perijina (Baljačka) glavica**. Prilikom rekognosciranja na ovoj glavici su pronađene dvije stele. Na jednoj je uklesan natpis posvećen Junoni, dok druga nije završena, što sasvim sigurno upozorava na domaću izradu.

b) Ograda V. Bašića. Iznad kuće Š. Tošića nalazi se zatrpana ozidana grobnica, vjerojatno iz rimskog vremena.

c) Po pričanju seljaka u vinogradu J. Bešovića, prilikom krčenja zemljišta, nađeno je i tom prilikom uništeno nekoliko starinskih grobova. Drugi podaci nisu poznati.

9. UMLJANOVIĆI. U ovom selu kojemu pripada i poznata Balina glavica, također se konstatiralo više nalazišta:

a) Balina glavica. S istočne strane lokaliteta Livade vlasnika A. Vrbatovića, nalazi se urušena zgrada vjerojatno iz antičkog doba. Pojedini su joj zidovi sačuvani dosta visoko, čak do visine od 150 cm, a u dužini od preko 20 m.

b) Kuća P. Mešina. U zidu kuće kao spoliji ugrađen je spomenik na kome je prikaz boga Mitre u trenutku tauroktonije.

c) Tragovi rimske ceste tzv. »spurile« mogu se pratiti od Mešina kuća prema stajama u Moseću u dužini od preko tri kilometra.

10. MIRLOVIĆ POLJE. U ovom selu smještenom u Svilaji ustanovljeni su ovi arheološki lokaliteti:

a) Krčevina. Zemljište vlasnika V. Trzine ispunjeno je grobovima. Prema sačuvanim monolitnim kamenim križevima, može se pretpostaviti da se radi o kasnosrednjovjekovnoj nekropoli.

b) Bliznice i Careve. To su lokaliteti na kojima su većim dijelom raskopani i uništeni prethistorijski tumuli.

c) Podvoda. Zemlja vlasnika A. Bogdana na kojoj se nalazi dislocirana monolitna nadgrobna ploča.

d) Kao podloga ognjištu M. Bibića služio je ulomak dekorativne kamene plastike (sl. 5). Na žalost veći dio te ploče je prije uništen.

OPĆI POSLOVI

Opći poslovi obavljani su uredno, u skladu s tekućim potrebama. Muzej ima temeljne pravne akte, samoupravni organi djeluju bez teškoća. Svi poslovi ONO i DSZ obavljani su na vrijeme i uredno. Za potrebe ONO i DSZ nabavljen je dio primarne opreme, kao što je npr.: komplet za osoblje, maske, aparati za dekontaminaciju, prva pomoć, nosila i dr.

Isto tako uredno se vode knjigovodstveni i računovodstveni poslovi Muzeja, uključivši blagajničko poslovanje.

DODATNA DJELATNOST U MUZEJU

Osim svoje redovne djelatnosti Muzej je pomagao u organiziranju kulturnih i javnih manifestacija značajnih za život grada ustupanjem svojih prostora radi organiziranja izložbi i priređivanja različitih manifestacija. U Muzeju je tako održana izložba »Palestinska nacionalna umjetnost«. Pokrovitelj ove izložbe bio je SSRNJ i SSRN Općine Split. U velikoj dvorani održano je svečano primanje predsjedništva Skupštine općine Split u čast sudionika PEP-a, kao i svečano otvaranje simpozija rentgenologa Jugoslavije. Na taj način Muzej se uključivao u opće intencije povezivanja kulturnih institucija s tokovima života u drugim područjima rada značajnim za grad, pa i šire područje Splita i Dalmacije.

Sl. 1. i 2. Gradac, Drniš. Otkriveni starohrvatski grobovi u sondi br. 1 i 5

Sl. 3. Tepljuh, Drniš. Pogled na kasnosrednjovjekovnu nekropolu, lokalitet »Mramorje«

Sl. 4. Kadina glavica, Drniš. Rimska stela ugrađena na izvoru žive vode

Sl. 5. Mirlović Polje, Drniš. Ulomak pluteja ukrašen pletenom plastikom

Sl. 6. Muzej hrvatskih arheoloških spomenika. Detalj izložbe »Palestinska nacionalna umjetnost«